

Список літератури:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України: «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр.»// Урядовий кур'єр. 2000. №16. 28 січня.
2. Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю: Указ Президента України// Урядовий кур'єр. 2000. №4. 12 січня.
3. Чикалін В. Боротьба зі злочинністю – важливий компонент національної безпеки // Урядовий кур'єр. 1999. №236(1671). 16 грудня.
4. Громадськість дає оцінку якості державних послуг// Вісник Міжнародного центру перспективних досліджень. 1999. Число 39, 25 жовтня.
5. Про боротьбу з корупцією: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1995. №34. Ст.266; 1997. №19. Ст.136; 1998. №26. Ст.149.
6. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: Дис. ... канд. юрид. наук. К., 2000.
7. Максимов С.В. Предупреждение коррупции. М., 1994.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Офіційний текст (станом на 1 серпня 1997р.). К., 1997.

Надійшла до редколегії 06.09.2000

А.М. Орлеан, магістрант Ун-ту внутр. справ

ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

Проблема торгівлі жінками як різновиду торгівлі людьми існує у світі досить давно. Вона виникла за часів формування товарних відносин. На той час торгівля людьми існувала як різновид підприємницької діяльності, а кінцевою метою такої діяльності найчастіше був продаж людини у рабство. Однак у процесі свого розвитку суспільство усвідомило неможливість існування подібної форми дискримінації людини та почало боротися із цим явищем. Так, у зв'язку із поширенням цього явища в 1899 р. у Лондоні була проведена міжнародна конференція по боротьбі із торгівлею жінками з метою використання у проституції. Після цього був підписаний ряд міжнародних угод, проводилися конференції, міжнародні симпозиуми з цієї проблеми. До прийнятої 21 березня 1949 р. Конвенції про боротьбу із торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами у 1954 р. приєдналась Українська РСР [1].

Що ж необхідно розуміти під терміном «торгівля жінками»? Законодавство України не дає відповіді на це запитання, передбачаючи у ст. 124 Кримінального кодексу України взагалі відповідальність за торгівлю людьми. У словнику-довіднику з міжнародного права торгівля жінками розглядається лише як «злочин міжнародного характеру, необхідність боротьби з яким потребує міжнародної співпраці» [2].

Гаазькою Міністерською Декларацією Європейських рекомендацій від 26 квітня 1997 року торгівля жінками визначається як «будь-які дії, спрямовані на легальний або нелегальний ввіз, провіз, перебування або вивіз з території країни жінок з метою їх прибуткової сексуальної експлуатації, з використанням примушування, зокрема насильства, погроз або

ошукання, зловживання службовим положенням, або іншого тиску, у наслідок якого особа не має ніякого реального та задовільного вибору як тільки скоритися цьому тиску або вчиненим протиправним діям» [3, с.2].

Таким чином, враховуючи специфічність «товару» у цьому визначенні зроблено акцент на сексуальну експлуатацію жінок. Але в подальшому спочатку доктрина [4, с.98], а потім і законодавець [5] усвідомили, що не лише сексуальна, а й інша експлуатація жінок може бути кінцевою метою торгівлі ними.

На нашу думку, необхідно охарактеризувати співвідношення понять «торгівля жінками» або взагалі «торгівля людьми» і «работоргівля», оскільки Україна є учасницею міжнародної Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 року, та Додаткової Конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв тотожних з рабством [1].

Згідно із останньою «під работорговлею розуміють і в неї включають всі дії пов'язані із захопленням, придбанням будь-якої особи або із розпорядженням нею з метою обернення її у рабство; всі дії, пов'язані із придбанням раба з метою його продажу або обміну; всі дії по торгівлі та перевезенню рабів будь-якими транспортними засобами» [6].

Конвенція 1926 року про рабство в ст. 1 ч. 1 говорить про те що «рабство – це такий стан або положення людини, над якою здійснюються атрибути права власності або деякі з них» [6].

Як відомо із цивільного права [7], «основними атрибутами» права власності виступають: – право володіння; – право користування; – праворозпорядження.

Розглянемо випадки торгівлі жінками, наведені у періодичних виданнях. В першому з них подруга запропонувала жінці похати на заробітки у Сербію. Потрібно було працювати стриптизеркою у нічному клубі. Але після приїзду, отримавши за неї 3000 доларів, подруга зникла. Жінці, у якої одразу ж відібрали паспорт і замкнули на замок в брудному сараї, довелося займатися проституцією під погрозами та безпосереднім застосуванням насильства, серед таких ошуканих жінок, як і вона [8, с.8].

Інший випадок, розслідування якого ведеться у Росії, розповідає про відому у Калінінграді фірму «Руська трійка», яка на конкурсній основі здійснювала набір молодих жінок для роботи у Німеччині. Обов'язковими вимогами були: вища освіта, хороші манери, зовнішня привабливість. У Німеччині жінок прямо з вокзалу привезли до підвалу, де замкнули на ніч. У дівчат відібрали документи, примушували займатися проституцією, а тих, що протестували – жорстоко били, гвалтували та силою вприскували наркотики. Грошей їм не платили зовсім [9, с.8].

У наведених випадках ми знаходимо наступні ознаки:

- жінка добровільно або насильно вивозиться до іншої країни або до іншого населеного пункту чи регіону у межах однієї країни;
- у неї відбираються всі документи і гроші;

– вона разом з такими ж як і вона жінками утримується у підвалі, са-
раї, підсобному або іншому приміщенні і таким чином фактично позбавля-
ється свободи;

– під погрозами або шляхом безпосереднього застосування насильства,
введенням наркотиків жінку примушують до проституції та іншої роботи;

– за виконувани роботи жінка не отримує ніякої платні;

– «хазяїн» може будь-коли продати її іншому «хазяїну».

Ці ознаки підтверджують наявність елементів володіння, користу-
вання, розпорядження жінкою.

Таким чином, відносно жінки здійснюються атрибути права власнос-
ті, наявність яких говорить про те, що жінка була продана у рабство, а ді
вчинені відносно неї, містять всі ознаки работоргівлі.

Необхідно зауважити, що оскільки більшість світових держав приєдна-
лись до Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 р. та до Додаткової конвен-
ції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв тотожніх з рабс-
твом, то юридично, як рабство, так і работоргівля не можуть в них мати місце,
як скасовані інститути. Однак фактично, як ми бачимо, ці явища існують.

Таким чином, работоргівля, яка у багатьох країнах з давніх часів яв-
ляла собою окремих вид підприємницької діяльності, з підписанням вище-
названих конвенцій або інших міжнародних угод чи заборонаю у внутріш-
ньому законодавстві відійшла в «тінь» і фактично існує. Юридично вона
тепер охоплюється таким досить широким складом злочину як торгівля
людьми, хоча фактично залишається работоргівлею.

Ступінь суспільної небезпеки такого міжнародного злочину як рабо-
торгівля значно вища, ніж при звичайній торгівлі людьми. Порівняємо
торгівлю людьми з метою продажу у рабство із торгівлею людьми з ме-
тою експлуатації праці. Експлуатація полягає у «використанні чужої праці
без оплати або з оплатою, яка не відповідає якості та кількості праці
[10,с.27], але для такого використання, на відміну від торгівлі людьми з
метою продажу у рабство, далеко не завжди характерно позбавлення особи
інших прав, крім трудових (особа не позбавляється свободи, їй не загрожує
подальший продаж). Те ж саме ми побачимо, якщо порівняємо торгівлю
людьми з метою продажу у рабство і торгівлю людьми з метою залучення
у боргову кабалу: людина працює для того, аби повернути нав'язаний їй
борг і в подальшому заробляти гроші для себе, не позбавляючись особис-
тої свободи і не під загрозою бути проданою. Вона працює на цього рабо-
тодавця тому, що у неї немає інших альтернатив на працевлаштування.

Таким чином, ми бачимо, що торгівля людьми з метою продажу у
рабство відрізняється від інших видів торгівлі людьми за характером вчи-
нених дій і має більшу ступінь суспільної небезпеки. Тому, на нашу думку,
необхідно або передбачити в Кримінальному кодексі України відповідаль-
ність за фактичну работоргівлю, або виділити її як кваліфікуючу ознаку у
ст.124¹ Кримінального кодексу України.

Необхідно зауважити, що ст.124¹ Кримінального кодексу України має багато недоліків, розгляд яких не передбачається в цій статті, а потребує окремого наукового дослідження.

Важливе значення для попередження торгівлі жінками має вивчення причин та умов, що обумовлюють такі дії.

Фактори, які обумовлюють скоєння певного виду злочинів, учені-кримінологи чітко поділяють на безпосередню (спеціальну) причину та умову. «Причина у такому вузькому значенні – це вирішальний активний фактор, який з самого початку містить в собі реальну можливість даного наслідку. Умова – відносно пасивний фактор, який впливає на розвиток причинного зв'язку, але не породжує наслідок. Вона, умова, відіграє роль каталізатора процесу: без необхідних умов не виникне наслідок» [11, с.45].

Будь-який злочин має свою причину. Розмірковуючи про існування причин скоєння злочинів, Аврелій Августин писав: «Навіть для жорстокого безумця, про якого сказано, що він був злий та жорстокий просто так собі, без будь-яких підстав, наведена причина: рука і душа не повинні ставати в'ялими від бездії» [12].

Основні причини, які в своїй сукупності породжують торгівлю людьми в Україні, наступні:

- 1) складне економічне становище та високий рівень безробіття значної маси людей в Україні, особливо жінок;
- 2) логана інформованість українських жінок відносно можливостей працевлаштування і перебування за кордоном;
- 3) падіння рівня духовності та моральності в нашому суспільстві і пріоритет матеріальних цінностей над духовними;
- 4) правовий нігілізм значної частини населення;
- 5) надприбутковість такої діяльності, що робить її особливо привабливою для організованої злочинності;
- 6) відсутність в Україні закону про соціальний захист громадян України за кордоном;
- 7) формування у злочинців враження про безкарність таких дій.

Умовами, які сприяють формуванню та реалізації причин цього виду злочинів, можна назвати такі: руйнування «залізної завіси», існування якої в СРСР робило фактично неможливим вивіз жінок за кордон; формування культу способу життя «по західному типу» в матеріальному плані; генетична привабливість українських жінок; пропаганда насильства і порнографії у фільмах, які постійно транслюються по телебаченню, широка поширеність насильства в різних видах мистецтва; нераціональна податкова політика держави; існування в Україні дуже привабливого «ринку жінок»; стрімке поширення алкоголізму і наркоманії серед жінок; відсутність діючої системи захисту жертв злочину від погроз та шантажування з моменту розкриття злочину до розгляду справи в суді; корумпованість працівників державних органів зарубіжних країн; безконтрольність рекламних оголошень про

працевлаштування; недосконалість норми, яка передбачає відповідальність за торгівлю людьми; труднощі при зборі доказів за межами України; інтернаціоналізація організованої злочинності; відсутність методик розкриття таких злочинів; відсутність роз'яснень Верховного Суду України.

Необхідно відзначити, що останнім часом у цій досить прибутковій сфері працюють жінки, багато з яких стали жертвами такого ж злочину по відношенню до них [8]. Це аномальне явище призводить до дуже швидкого розповсюдження таких злочинів.

Нейтралізація перерахованих вище причин та умов, що породжують торгівлю людьми, є засобом попередження цього злочину.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1. Торгівля людьми – це соціальне явище, запобігання якому потребує комплексних заходів соціально-економічного, організаційного і правового характеру, більшість з яких передбачена «Програмою запобігання торгівлі жінками та дітьми», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25 вересня 1999 року. Однак для втілення у життя закріплених у цій програмі заходів необхідним є окреме їх фінансування, відсутність якого фактично зводить нанівець значення цієї програми.

2. Назріла необхідність наукової розробки цієї проблеми, у тому числі і з метою вдосконалення кримінального законодавства.

3. Необхідно відокремлювати дії, що пов'язані з торгівлею людьми, які відрізняються характером і ступенем суспільної небезпеки, у зв'язку з чим передбачити різну кримінальну відповідальність за їх вчинення. Один з варіантів – виділення фактичної работоргівлі як кваліфікований склад ст.124¹ Кримінального кодексу України.

Список літератури:

1. Конвенція про боротьбу із торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами // 36. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. К., 1998. Кн.І. 2. Додонов В.П., Панов В.П., Румянцев О.Г. Международное право. Словарь-справочник. Х., 1997. 3. Гаазька Міністерська декларація Європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі із торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації. Міністерська конференція, 1997. 4. Куц В.Н. Новый кримінальний кодекс України: яким йому бути. Х., 1999. 5. Кримінальний кодекс України. К., 1998. 6. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв тотожніх з рабством // 36. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. К., 1998. Кн.І. 7. Гражданское право Украины / Учебник для вузов системы МВД Украины в двух частях. Х., 1997. 8. Трибушная Л. Моя подруга продала меня как курицу на сенном базаре // Факты, 14 октября, 1999. 9. नेपालська Т. Повернення рабства напередодні ХХІ століття // Іменем закону. 1998. №3. 10. Гуторова Н.А. Проблеми кримінальної відповідальності за торгівлю жінками, вчинену організованими групами // Вісник Університету внутрішніх справ. Х., 1999. 11. Зелінський А.Ф. Кримінологія. Навчальний посібник. Х., 2000. 12. Аврелий Августин. Исповедь. М., 1997.

Надійшла до редколегії 25.07.2000